

ego dico: Nec vos nec nos, quia omnes mali sumus; **A** ubi autem omnes mali sunt, nemo melior est. Veniant, inquit monachi, canonici ad nos ut boni fiant, quia nos meliores sumus: si vos meliores estis, ergo et illi boni sunt; quomodo ergo apud vos boni fient, qui et sine vobis jam boni sunt; sed dicitis: Boni sunt, sed veniant ut meliores fiant. Nulli prohiberi potest quin melior fiat, si vult. Audite: dicitis quod, licet canonico, posthabita et sprete professione sua, ad vestram conversationem transire, quia, ut vos dicitis, melior est: ergo licet mulieri nuptæ, contempta matrimonii lege, ad continentiam se transferre; quia, quod negare non potestis, continentia matrimonio melior est. Obliti estis legis (*Num. xxx*), quæ dicit: Nec pro bono pejus, nec pro malo melius, idem ipsum, non aliud, **B** quod vovisti, hoc redde; hoc enim debes. Si melius quid dare volueris, cum illo da pro illo; nam non potes nisi per illum cui hoc debes, et per illum per quem debes, quantum in te est, nec aliud

debes quam hoc quod vovisti. Si ille aliud accipere voluerit, cui hoc debes in ipsius est voluntate, non in tua potestate. De cæterò, pro eo quod dicit Apostolus: *Honore invicem prævenientes* (*Rom. xii*), qui se ipsos commendant, hoc modo fortassis intelligendum putant, ut unusquisque ante alium honorem rapere festinet, jactando et se ipsum præferendo: ego sic intelligo: Qui me interrogaverit, si canonicus sum, dico monachos meliores; si monachus sum, dico canonicos potiores: hoc est mandatum Christi et Regula christiana. Quapropter si meæ parvitati creditis, non aliud sapietis, nec facietis. Quod si forte id quod a vestris minus discrete factum est, corrigere neglexeritis, timeo ne Deo displiceat; et ecclesiastici juris censura, si Romani pontificis audientiam fratres qui a vobis læsi sunt, adierint, inultum esse non permittet. Idcirco modestiæ vestræ quam hactenus Dei gratia tenuistis, nolite oblivisci. Valet.

ORATIONIS DOMINICÆ

EXPLANATIO.

(Ex codice sæculi circiter xi edidit card. Angelo Mai in libro cui titulus: *Scriptorum veterum nova Collectio e Vaticanis codicibus eruta*; Romæ, typis Vaticanis, 1825-31, in-4°, t. IX, p. 377.)

Dominus et Salvator noster, clementissimus suorum eruditor, docturus discipulos quid orarent, præmisit docendo eos quomodo orarent, dicens: *Vos autem cum oratis, inquit, introite in cubicula vestra* (*Matth. vi*). Quæ sunt ista cubicula? nisi ipsa corda, quæ in Psalmo etiam significantur, ubi dicitur: *Quæ dicitis in cordibus vestris, et in cubiculis vestris compungimini* (*Psal. iv*). *Et cludentes [ita hic cod.] ostia orate Patrem vestrum in abscondito*. Parvum est intrare in cubicula, si ostium pateat importunis, per quod ostium ea quæ foris sunt improbe se immergunt, et interiora nostra appetunt. Foris autem diximus esse omnia temporalia et visibilia quæ per ostium, id est per carnalem sensum, cogitationes nostras penetrant, et turba vanorum phantasmatum orantibus obstrepunt. Claudendum est ergo ostium, id est carnali sensui resistendum, ut oratio spiritalis dirigatur ad Patrem, quæ fit in intimis cordis, ubi oratur Pater in abscondito. *Et Pater, inquit, vester, qui videt in abscondito, reddet vobis*. Et hoc tali clausula terminandum fuit; non enim hoc monet nunc ut oremus, sed quomodo oremus: de corde itaque mundando præcepit, quod non mundat nisi una et simplex intentio, solo et puro amore sapientia. *Orantes autem, ait, nolite multum loqui, sicut ethnici; putant enim quod in multiloquio suo exaudiantur*. **C** Et revera omne multiloquium a gentilibus venit, qui exercendæ linguæ potius, quam mundando animo dant operam, arbitrantes sicut hominem judicem verbis adduci ad sententiam, ita etiam Deum multiloquio flectendum. *Nolite itaque assimilari eis; scit enim Pater vester quid vobis necessarium sit antequam petatis ab eo*; quibus verbis docemur, non verbis nos agere debere apud Deum ut impetretur quod volumus, sed rebus quas animo gerimus, et intentione cogitationis, cum dilectione pura et supplici affectu; sed res ipsas verbis nos docuisse Dominum nostrum, quibus memoriæ mandatis, eas ad tempus orandi recordaremur.

D Sed rursus quæri potest sive rebus, sive verbis orandum sit, quid opus sit ipsa oratione, si Deus jam novit quid nobis necessarium sit? nisi quis ipsa orationis intentio cor nostrum serenat, et purgat capaciusque efficit ad excipienda divina munera, quæ spiritaliter nobis infunduntur. Non enim ambitione precum nos exaudit Deus, qui semper paratus est dare suam lucem nobis, non visibilem, sed intelligibilem et spiritalem; sed nos non semper parati sumus accipere, cum inclinamur in alia, et rerum temporalium cupiditate tenebramur. Fit ergo in oratione conversio cordis ad eum qui semper dare paratus est, si nos capiamus quod delebit. Sed jam considerandum est quæ nos orare ille

præcipit, per quem et discimus, et consequimur A quod oramus. Sic itaque orate vos, inquit: *Pater noster, qui es in cælis*, et reliqua.

Cum in omni deprecatione benevolentia concilianda sit ejus, quem deprecamur, deinde dicendum quid deprecemur, laude illius ad quem oratio dirigitur, solet benevolentia conciliari, et hoc in orationis principio poni solet, in quo Dominus noster nihil aliud nos dicere jussit, nisi: *Pater noster, qui es in cælis*. Et quoniam quod vocamur ad hæreditatem ut simus Christi cohæredes, et in adoptionem filiorum veniamus, non est meritum nostrorum sed gratiæ Dei, eandem ipsam gratiam in orationis principio ponimus cum dicimus: *Pater noster*, quo nomine et charitas excitatur: quid enim charius filiis debet esse quam pater? et simplex affectus, cum homines dicunt Deo: *Pater noster*; et quædam impetrandi præsumptio quæ petitori sumus, cum prius quam aliquid peteremus, tam magnum donum accipimus, ut sinamur dicere: *Pater noster* Deo? Quid enim jam non det filiis petentibus, cum hoc ipsum ante dederit ut filii essent? Postremo quanta cura animum tangit, ut qui dicit *Pater noster*, tanto Patre non sit indignus? Et gratias misericordiæ ipsius, qui hoc a nobis exigit, ut *pater noster* nullo [*ita cod.*] sit, quod hoc sumptu de sola bona voluntate comparari potest. Admonentur etiam hic divites, vel genere nobiles secundum sæculum, cum Christiani facti fuerint, non superbire adversus pauperes et ignobiles, quoniam simul dicunt Deo *Pater noster*; quod non possunt vere ac pie dicere, nisi se fratres esse cognoscant.

Utatur ergo voce Novi Testamenti populus novus ad æternam hæreditatem vocatus, et dicat: *Pater noster, qui es in cælis*, id est in sanctis et justis; non enim spatio locorum continetur Deus; sed quemadmodum terra appellatur est peccator, cum ei dictum est: *Terra es, et in terram ibis* (Gen. iii); sic cælum justus econtrario dici potest: justis enim dicitur: *Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos* (I Cor. iii). Quapropter si in templo suo habitat Deus, et sancti templum ejus sunt, recte dicitur, qui in cælis es, qui es in sanctis: et accommodatissima ista similitudo est, ut spiritualiter tantum interesse videatur inter justos et peccatores, quantum corporaliter inter cælum et terram; cujus rei significandæ gratia cum ad orationem stamus, ad orientem convertimur, unde cælum surgit, et lumen oritur: non tanquam ibi sit et Deus, quasi cæteras mundi partes deseruerit, qui ubique præsens est, non locorum spatiis, sed majestatis potentia, sed ut admoneatur animus ad naturam excellentiorem se convertere, id est ad Deum, cum ipsum corpus ejus quod terrenum est, ad corpus excellentius, id est ad corpus cœleste, convertitur. Recte ergo intelligitur quod dictum est: *Pater noster, qui es in cælis*, in cordibus justorum esse dictum, tanquam in templo sancto suo. Simul etiam

ut qui orat, in se quoque ipso velit habere quem invocat; et cum affectu teneat [*cod. affectat*] justitiam, quo munere invitatur ad inhabitandum animum Deus.

Jam videamus quæ sint petenda: dictum est enim qui sit qui petitur, et ubi habitat. Primum autem omnium, quæ petentur, hoc est: *Sanctificetur nomen tuum*. Quod non sic petitur quasi non sit sanctum Dei nomen, sed ut sanctum habeatur ab hominibus, id est ita illis innotescat Deus, ut non existiment aliquid sanctius, quod magis offendere timeant. Neque enim quia dictum est: *Notus in Judæa Deus, in Israel magnum nomen ejus* (Psal. lxxv); sic intelligendum est, quasi alibi minor sit Deus, alibi major; sed ibi magnum est nomen ejus, ubi pro suæ majestatis magnitudinæ nominatur. Ita ibi dicitur sanctum nomen ejus, ubi cum veneratione et offensionis timore nominatur. Ad hoc pertinet illud quod in Psalmo dicimus de eo: *Cum sancto sanctus eris* (Psal. xvii), et cætera; et quod in Evangelio gloriificari dicitur Pater bonis sanctorum operibus. Deinde sequitur: *Adveniat regnum tuum*; id est manifestetur hominibus, non quasi Deus non regnet nunc in terra, semperque regnaverit; sed quemadmodum præsens lux absens est cæcis, et eis qui oculos claudunt; ita Dei regnum, quamvis nunquam discedat de terris, tamen absens est ignorantibus. Nulli autem licebit ignorare Dei regnum, cum ejus Unigenitus, non solum intelligibiliter, sed etiam visibiliter in homine Dominico de cælo venerit judicaturus vivos et mortuos ipsos. Post quod judicium, id est cum discretio et separatio justorum ab injustis facta fuerit, ita inhabitabit justos Deus, ut non opus sit quemquam doceri per hominem, sed sint omnes; ut scriptum est: *Docibiles Deo* (Joan. vi); deinde beata vita omni ex parte perficiatur in sanctis in æternum; sicut nunc cœlestes angeli sanctissimi atque beatissimi solo Deo illustrante sapientes et beati sunt; quia et hoc promissit Dominus suis: *In resurrectione erunt, inquit, sicut angeli in cælis* (Matth. xxii).

Et ideo post illam petitionem qua dicimus: *Fiat voluntas tua sicut in cælo, et in terra*; id est sicut in angelis, qui sunt cælis, voluntas tua, ut omnino tibi adhæreant teque perfruantur, nullo errore obnubilante sapientiam eorum, nulla miseria impediende beatitudinem eorum, ita fiat in sanctis tuis qui in terra sunt, et de terra quod ad corpus attinet facti sunt, et quamvis in cœlestem habitationem atque immutationem, tamen de terra assumendi sunt. Item fiat voluntas tua recte intelligitur, obediatur præceptis tuis, *sicut in cælo et in terra*, id est sicut ab angelis, ita ab hominibus. Nam fieri voluntatem Dei cum obtemperatur præceptis ejus, ipse Dominus dicit, cum ait: *Meus est cibus ut faciam voluntatem ejus qui me misit* (Joan. iv). Et sæpe: *Non veni facere voluntatem meam, sed ejus qui me misit* (Joan. vi). Est etiam ille intellectus: *Fiat voluntas tua sicut in cælo et in terra*; sicut in sanctis et justis, ita etiam

in peccatoribus. Quod adhuc duobus modis accipi potest; sive ut oremus etiam pro inimicis nostris; quid enim aliud sunt habendi contra quorum voluntatem christianum et catholicum nomen augetur? Ut ita dictum sit: *Fiat voluntas tua sicut in cælo et in terra*; tanquam si diceretur: *Faciant voluntatem tuam sicut iusti, ita etiam et peccatores, ut ad te convertantur*; sive ita *fiat voluntas tua sicut in cælo et in terra*; ut sua cuique tribuantur, quod sit extremo iudicio, ut iustis præmium, peccatoribus damnatio retribuatur, cum agni ab hædis separabuntur. Ille etiam non absurdus, imo etiam et fidei et spei nostræ convenientissimus intellectus est, ut cælum et terram accipiamus spiritum et carnem; et quod dicit Apostolus: *Mente servio legi Dei, carne autem legi peccati* (Rom. vii); videamus factam voluntatem Dei in mente, id est in spiritu: *Velle*, inquit Apostolus, *adjacet mihi, perficere autem bonum non invenio* (ibid.). Oramus ergo ut fiat voluntas Dei sicut in cælo et in terra; id est ut quemadmodum spiritus non resistit Deo, sequens et faciens voluntatem ejus, ita et corpus non resistat spiritui. Nec illud a veritate abhorret ut accipiamus: *fiat voluntas tua sicut in cælo et in terra*, sicut in ipso Domino nostro Jesu Christo, ita et in Ecclesia, tanquam in viro qui Patris voluntatem implevit, ita et in femina quæ illi desponsata est. Cælum enim et terra convenienter intelligitur quasi vir, et femina, quoniam terra, cælo secundante, fructifera est.

Quarta petitio est: *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie*. Quotidianum panem accipiamus spiritalem, præcepta scilicet divina, quæ quotidie oportet meditari et operari. Nam de ipsis Dominus dicit: *Operamini escam, quæ non corrumpitur*. Quotidianum autem cibus nunc dicitur, quandiu vita ista temporalis per dies decentes succedentesque peragitur. Et revera, quandiu nunc in superiora, nunc in inferiora, id est nunc in spiritalia, nunc in carnalia animi affectus, tanquam ei qui aliquando pascitur cibo, aliquando famem patitur, quotidie panis necessarius est, quo reficiatur esuriens et relabens erigatur. *Da nobis hodie* autem dictum est, quandiu dicitur hodie, id est hac temporali vita: sic enim cibo spiritali post hanc vitam saturabimur in æternum, ut non tunc dicatur quotidianus panis, quia ibi temporalis volubilitas, quæ diebus dies succedere facit, unde appellatur quotidie, nulla erit. Si quis autem etiam illa quæ de victu corporis necessario, vel sacramento Dominici corporis istam sententiam vult accipere, oportet ut conjuncta accipiantur omnia tria; ut scilicet panem quotidianum simul petamus, et necessarium corpori, et sacramentum visibile et invisibile Verbi Dei. *Et dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris*. Debita peccata dici manifestum est, vel illo quod ait idem Dominus: *Non exies donec reddas novissimum quadrantem* (Matth. v); vel illo quod debitor appellavit qui ei nuntiati sunt extincti vel ruina tarris, vel quorum sanguinem Herodes sacri-

ficio miscuit; dixit enim putare homines quod **A** ultra modum debitores essent, id est peccatores, et addidit: *Amen dico vobis, nisi penitentiam egeritis, similiter moriemini* (Luc. xiii). Non hic ergo quisque urgetur pecuniam dimittere debitoribus, sed quæcunque in eum alius peccaverit; nam pecuniam dimittere illo potius iudemur præcepto, quod superior dictum est: *Si quis tibi tunicam tollere voluerit, et iudicio* (Matth. v), et reliqua. Nec ibi necesse est omni pecuniario debitori dimittere debitum, sed ei qui reddere noluerit, in tantum ut velit etiam litigare; servum autem Domini, ut ait Apostolus: *Non oportet litigare* (II Tim. ii). Intelligitur etiam in ista quinta petitione qua dicimus *dimittere* et reliqua, non de pecunia quidem dici, sed de omnibus quæ **B** in nos quisque peccat; namque in te [ita cod.], inquit, tibi pecuniam debitam cum habeat unde reddere, recusat reddere. Quod peccatum, si non dimiseris, non poteris dicere: *Dimitte nobis, sicut et nos dimittimus*. Illud sane tractari potest, ut quod dicimus *dimitte nobis* et reliqua, tunc convincamur contra istam regulam fecisse, si eis non dimittimus, qui veniam petunt; quia et nobis veniam petentibus a benignissimo Patre dimitti volumus. Fatendum est omnia peccata dimittenda esse, quæ in nos committuntur, si volumus nobis a Patre dimitti quæ committimus.

Sexta petitio est: *Et ne nos inferas in tentationem*. Nonnulli codices habent *inducas*, quod tantumdem valere arbitror; nam ex uno Græco quod dictum est *ἀπειθήσεις* utrumque translatum est. Multi autem in precando ita dicunt: *Ne nos patiaris induci in tentationem*, exponentes videlicet quomodo dictum sit *inducas*; non enim perse ipsam inducit Deus, sed induci patitur eum, quem suo auxilio deseruerit, ordine occultissimum ac meritis causis etiam sæpe manifestis dignum iudicat ille quem deserat, et in tentationem induci sinat. Aliud est autem induci in tentationem, aliud tentari; nam sine tentatione probatus esse nullus potest, sive sibi ipsi, sicut scriptum est: *Qui non est tentatus, qualia scit?* (Eccli. xxxiv.) Sive alii, sicut Apostolus ait: *Et tentationem vestram in carne mea non sprevisistis* (Gal. iv). Hinc enim eos firmos ipse cognovit, quod ejus tribulationibus, quæ Apostolo secundum carnem acciderant, non sunt charitate deflexi; nam Deo notissimus, et ante omnes tentationes, qui scit omnia antequam flant. Quod itaque scriptum est: *Tentat vos Dominus Deus vester, ut sciat si diligitis eum* (Deut. xiii), illa locutione positum est *ut sciat*, pro eo quod est, ut scire vos faciat; sicut diem lætum dicimus quod lætos faciat; et frigus pigrum, quod pigros faciat, et innumerabilia hujusmodi. Non ergo hic oratur ut non tentemur, sed ut non inferamur in tentationem; tanquam si quispiam cui necesse est examinari, non oret ut igne non contingatur, sed ut non exuratur; *Vasa enim fauli probat fornax, et homines tentatio tribulationis* (Eccli. xxvii). Joseph ergo tentatus est illecebra

stupri, sed non est illatus in tentationem. Susanna tentata est, nec ipsa inducta vel illata in tentationem; multique alij utriusque sexus, sed Job maxime cujus admirabilis stabilitas in Domino Deo suo. Fiunt igitur tentationes per Satanam, non potestate ejus, sed permissu Domini, ad homines aut pro suis peccatis puniendos, aut pro Dei misericordia probandos et exercendos. Et interest plurimum in qualem quisque tentationem incidat; non enim in talem incidit Judas qui vendidit Dominum, in qualem incidit Petrus cum territus Dominum negavit. Sunt etiam humanæ tentationes, credo, cum bono quisque animo, secundum humanam tamen fragilitatem, in aliquo consilio labitur, aut irritatur in fratrem studio corrigendi, paulo tamen amplius quam Christiana tranquillitas postulat; de quibus Apostolus dicit: *Tentatio vos non apprehendat, nisi humana (I Cor. x)*; cum idem dicat: *Fidelis Deus qui vos non sinet tentari supra quam potestis ferre, sed faciet cum tentatione etiam exitum, ut possitis tolerare (ibid.)*; in qua sententia satis ostendit, non id nobis orandum esse ut non tentemur, sed ne in tentationem inducamur. Inducimur enim si tales incidere, quas ferre non possumus. Sed cum tentationes periculosæ, in quas inferri, atque incidere perniciosum est, aut prosperis temporalibus, aut adversis oriantur, nemo frangitur adversarum molestia, qui prosperarum delectatione non capitur.

Ultima et septima petitio est: *Sed libera nos a malo*. Orandum est enim, ut non solum non inducamur in malum quo caremus, quod sexto loco pe-

titur; sed ab illo etiam liberemur, quo jam inducti sumus. Quod cum factum fuerit, nihil remanebit formidolosum, nec omnino metuenda erit ulla tentatio; quod tamen in hac vita quamdiu istam mortalitatem circumferimus, in quam serpentina persuasionem inducti sumus, non sperandum est posse fieri, sed tamen aliquando futurum sperandum est. Et hæc est spes quæ non videtur. Tria in æternum manebunt; nam et sanctificatio Dei sempiterna erit, et regni ejus nullus est finis (*Luc. 1*), et perfectæ nostræ beatitudini æterna vita promittitur. Permanebunt ergo ista tria consummata atque cumulata in illa vita quæ nobis promittitur; reliqua vero quatuor, quæ petimus, ad temporalem istam vitam pertinere mihi videntur, quod primum est: *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie*; hoc ipso enim quod dictus est quotidianus panis, sive spiritalis significetur, sive sacramento, aut in victu iste visibilis, ad hoc tempus pertinet quod appellavit hodie. Et peccata nunc nobis dimittuntur, et nunc dimittimus; quæ harum quatuor reliquarum secunda petitio est. Tunc autem nulla erit venia peccatorum, quia nulla peccata. Et tentationes temporalem istam vitam infestant; non autem erunt cum perfectum erit quod dictum est: *Abscondes eos in abdito vultus tui (Psal. xxx)*. Et malum a quo liberari optamus, et ipsa liberatio a malo, ad hanc utique vitam pertinet, quam et justitia Dei mortalem meruimus, et unde ipsius misericordia liberamur. Amen.

SYMBOLI APOSTOLICI EXPLANATIO

(Matth. *ibid.*, ex eodem codice.)

Quando beatum legimus Paulum apostolum dixisse fidelibus: *Vos autem estis filii lucis et filii diei, non estis noctis neque tenebrarum (I Thess. v)*; et iterum: *Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino (Ephes. v)*; nulli licet ignorare per infidelitatem nos fuisse filios tenebrarum et noctis, et per fidem filios lucis effectos et filios diei; vel potius ipsi esse cœpimus lux in Domino per fidem, qui antea eramus tenebræ in nobis per incredulitatem. Ergo qui tantum beneficium per fidem adepti sumus, ut per eam eriperemur de potestate tenebrarum, et transferremur in regnum filii claritatis Dei, debemus summopere in ejusdem fidei virtutem de die in diem proficere, et cum apostolis a Domino petere, ut dignetur nobis adaugere fidem; quoniam per eam a dominio diaboli unusquisque eripitur, et regno Christi sociatur; per ipsam diabolo resistitur, et Deo propinquatur; per ipsam qui erant filii diaboli et filii mortis, efficiuntur filii Dei et filii re-

surrectionis. Cum hæc ergo ita absque ulla dubitatione sint, quis in tantum erit stultus, et salutis suæ contrarius, ut non omni intentione pietatis, et affectu puritatis quærat nunc cognoscere in fide quod visurus est post in specie? Quid enim reprehensibilis esse potest, quam quemquam professionem suam ignorare? cum Apostolus omnibus fidelibus præcipiat: *Estote, inquit, parati ad satisfactionem omni poscenti rationem vos de fide (I Petr. iii)*. Quod si indecens est rationem fidei quærenti a nobis, non posse ore respondere, quanto erit inconvenientius quid unusquisque nostrum corde credere debeat, ignorare? Sed quod fidelium professio per totam divinorum librorum seriem, partim ænigmatibus involuta, partim rebus mysticis figurata, partim vero apertis sermonibus est prolata, nec possunt omnes homines Scripturam divinitus inspiratam, quæ talis est, secundum apostolum, ad docendum, ad corrigendum, ad erudiendum in Ju-